

การสืบสรรค์วรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ ของพระธรรมศาสตร์ (ศุข)

The Creative Perpetuation in Didactic Literature Influenced by Ramayana of Phra Dharmasastra (Suk)

อาทิตย์ ตรุณัยธร¹ ชนิกา พรหมมาศ² กมลลภา นาคแทน³
Artid Darunaitorn¹ Chanika Prommas² Kamollada Nakthaen³

บทคัดย่อ

คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญกาย เป็นวรรณกรรมคำสอนที่พระธรรมศาสตร์ (ศุข) กวีสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นผู้แต่งขึ้นโดยได้นำตัวละครและเนื้อเรื่องมาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์มาใช้เป็นกลวิธีการสอน คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้องมีที่มาจากตอนก่อนพาลีจะสิ้นชีวิตด้วยศรของพระราม ได้สั่งสอนสุครีพ องคต และหนุมานเป็นครั้งสุดท้ายให้ทราบถึงข้อควรปฏิบัติตนในการรับราชการ ส่วนคำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญกายมีที่มาจากตอนที่พิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากกรุงลงกา จึงได้เข้ามาลานางตรีชฎาและนางเบญกายผู้เป็นภรรยาและลูกสาว และได้สั่งสอนนางเบญกายเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนและการครองตน

* Corresponding author, e-mail: artid2922@gmail.com

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

¹ Assistant Professor, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

² Assistant Professor, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

³ อาจารย์ ดร., คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

³ Lecturer, Dr., Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajabhat University

Received: July 12, 2022/ Revised: October 27, 2022 / Accepted: October 31, 2022

ของสตรีที่ดี แม้ว่าการนำตัวละครและเนื้อเรื่องจากรามเกียรติ์มาแต่งเป็นวรรณกรรม คำสอนจะไม่ใช่อะไรใหม่ แต่คำกลอนสุภาพเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญกายของพระธรรมศาสตร์ (ศุข) มีความน่าสนใจอย่างยิ่งตรงที่กวีได้ใช้กลวิธีการสืบสรรค์ วรรณคดีโดยการเลือกตัวละครและโอกาสในการสั่งสอนที่ทั้งสอดคล้องและแตกต่าง จากขนบที่มีมาแต่เดิม อีกทั้งเน้นการสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้อ่านด้วยกลวิธี ทางวรรณศิลป์หลายลักษณะ ได้แก่ การปูพื้นเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักตัวละคร การสร้างฉากนาฏการ และการใช้บทครวญ ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับ อิทธิพลจากรามเกียรติ์ในอดีตที่มุ่งเน้นการนำเสนอโอวาทในการสั่งสอนเท่านั้น

คำสำคัญ: วรรณกรรมคำสอน รามเกียรติ์ การสืบสรรค์

Abstract

Phali Son Nong and Phipek Son Benyakai are didactic literatures of Phra Dharmasastra (Suk), the poet in the reign of King Rama V. The author brought the characters and the content from the Ramayana to be the teaching strategies. The poetic verse: Phali Son Nong which originated from the episode before Phali died from the arrow of Brahma. The Brahma disciplined Sugriva, Angada, and Hanuman one last time to realize the discipline of working as bureaucrat. For the poetic verse: Phipek Sorn Benyakai originated from the episode where Ravana exiled Phipek out of Krung Long Ka. He came to say farewell to Sarama (his wife) and Benyakai (his daughter) and taught Benyakai how to behave as a proper lady. Though bringing the characters and the content from Ramayana to be a didactic literature is not new, the poetic verse of Phali Son Nong and Phipek Son Benyakai of Phra

Dharmasastra (Suk) are very interesting in terms of the creative strategy by choosing the characters and the opportunities to teach both related and different from the traditional norm. Moreover, the author focused on the creation of emotional feeling towards the readers by various literary strategies such as the introduction to the characters, the setting of dramatization, and the use of lamented verses which were different from the other didactic literatures influenced by Ramayana in the past that only emphasized on the diction in didacticism.

Keywords: Didactic Literature Ramayana Creative Perpetuation

บทนำ

วรรณกรรมคำสอนเป็นวรรณกรรมที่มีเนื้อหามุ่งสอนจริยธรรม คติธรรม และแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม เพื่อมุ่งประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมที่ตนดำรงอยู่อย่างมีความสุข (พระมหาอำนาจ มหาวิโร, 2544: 23) คำสอนที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมคำสอนจะเน้นในด้านหน้าที่ของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อกันในสังคม เริ่มตั้งแต่สังคมครอบครัว และสังคมที่กว้างขึ้น ได้แก่ หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อพระสงฆ์ หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อเจ้าขุนมูลนาย และหน้าที่ของมูลนายที่พึงปฏิบัติต่อไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ เป็นต้น (ธวัช ปุณโณทก, 2525: 389) ซึ่งการนำเสนอคำสอนอาจทำได้หลายวิธี เช่น ใช้วิธีบอกเล่าคำสอนโดยตรง ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง สุภาษิตพระร่วง เป็นต้น หรืออาจใช้วิธีกำหนดตัวละครและเหตุการณ์ให้เป็นที่มาของคำสอน แล้วอาศัยปากของตัวละครเป็นผู้บอกเล่าคำสอนต่าง ๆ เช่น กฤษณาสอนน้องคำฉันท์ แม่หม้ายสอนลูก ฉันทอักษฎาวรรณรวมไปถึงวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์

วรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ เป็นวรรณกรรมขนาดสั้น และมีผู้แต่งขึ้นหลายเรื่องหลายสำนวน มีลักษณะการแต่งโดยให้ตัวละครในเรื่องรามเกียรติ์ตัวหนึ่งเป็นผู้กล่าวสั่งสอนตัวละครอีกตัวหนึ่ง และเน้นที่ไวยากรณ์การสั่งสอนหลักจริยปฏิบัติต่าง ๆ มากกว่าการดำเนินเรื่องเชิงนิทาน โดยวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากเรื่องรามเกียรติ์ที่เก่าแก่ที่สุด คือ โคลงทศรถสอนพระราม และโคลงพาลีสอนน้อง พระราชนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศในสมัยอยุธยา

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และมีพระราชดำริให้รวบรวมวรรณกรรมต่าง ๆ มาจารึกไว้ตามผนังของศาสนสถานต่าง ๆ ภายในวัด เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนทั้งหลายให้ได้รำเรียนเขียนอ่านโดยกว้างขวาง ซึ่งปรากฏว่ามีการจารึกฉันทพาลีสอนน้องไว้ที่ผนังด้านในศาลาหน้าพระมหาเจดีย์หลังใต้ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส และในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ปรากฏวรรณกรรมเรื่องคำกลอนสุภาสิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญจกาย ของพระธรรมศาสตร์ (ศุข)

พระธรรมศาสตร์ มีนามเดิมว่า ศุข มีนามตามบรรดาศักดิ์ว่า พระธรรมศาสตร์ราชโหราจารย์ ตำแหน่งผู้พิพากษาศาลหลวง ตามประวัติของพระธรรมศาสตร์นั้นเป็นข้าหลวงเดิม ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังหนุ่มเคยเป็นนายยามมาก่อน และน่าจะเป็นคนเฉลียวฉลาด ภายหลังจึงโปรดให้ชำระความและพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระธรรมศาสตร์ ซึ่งวรรณกรรมเรื่องคำกลอนสุภาสิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญจกาย น่าจะแต่งขึ้นหลังจากได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์แล้ว (มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, 2553: 100)

แม้ว่าพระธรรมศาสตร์ (ศุข) จะไม่ใช่บุคคลแรกที่ริเริ่มนำเนื้อเรื่องของรามเกียรติ์มาแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอน แต่ผลงานประพันธ์คำกลอนสุภาสิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญจกาย มีลักษณะเฉพาะและความน่าสนใจในแง่ของ

“การสืบสรรค์” (creative perpetuation) ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงการสืบทอดขนบนิยมของวรรณกรรมคำสอนและเนื้อหาวรรณคดีเดิมเท่านั้น แต่มีการสร้างสรรค์ใหม่เพิ่มเติมเข้าไปด้วย ทั้งในด้านเนื้อหาและกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่หลากหลายเพื่อนำมาใช้ในการสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้แก่ผู้อ่านควบคู่กับคุณค่าทางจริยธรรม ซึ่งแตกต่างจากวรรณกรรมคำสอนในอดีตที่มุ่งเน้นการนำเสนอแนวทางการประพฤติปฏิบัติของบุคคล และคุณค่าทางจริยธรรมเท่านั้น

จากรามเกียรติ์สู่วรรณกรรมคำสอนถึงคำกลอนสุภาพของพระธรรมศาสตร์ (ศุข)

รามเกียรติ์หรือนิทานเรื่องพระราม มีโครงเรื่องมาจากมหากาพย์รามายณะของอินเดีย ซึ่งมีอายุยาวนานกว่า 2,000 ปี และยังเป็นบ่อเกิดของศิลปะไทยอีกหลายแขนง ทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม นาฏกรรม วรรณกรรม ตลอดจนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความคิด ความเชื่อ ตลอดจนวัฒนธรรมการเมือง การปกครองของไทยอย่างแนบแน่น ดังนั้นรามเกียรติ์จึงกลายมาเป็นวรรณกรรมประจำชาติ และเป็นเครื่องประดับพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์ไทยสืบต่อมา

จากการสำรวจข้อมูลวรรณกรรมเกี่ยวกับรามเกียรติ์ทำให้พบว่า มีวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์กลุ่มหนึ่ง ที่ไม่ได้ถูกแต่งขึ้นด้วยเหตุผลทางด้านความบันเทิงเหมือนกับสำนวนส่วนใหญ่ คือ กลุ่มวรรณกรรมคำสอน ซึ่งพบว่ามี 4 เรื่อง ดังนี้

ทศรถสอนพระราม เป็นวรรณกรรมคำสอนซึ่งมีที่มาจากรามเกียรติ์ โดยจับเหตุการณ์ตอนท้าวทศรถ กษัตริย์องค์ที่ 3 แห่งกรุงอโยธยา คิดสละราชสมบัติ และจะจัดพิธีราชาภิเษกให้พระรามพระโอรสซึ่งเป็นรัชทายาทครองราชย์แทน ท้าวทศรถจึงเรียกพระรามมาอบรมสั่งสอนเกี่ยวกับราชวัตรที่พระมหากษัตริย์พึงปฏิบัติต่อเสนาอำมาตย์และราษฎร ซึ่งวรรณกรรมเรื่องทศรถสอนพระรามฉบับที่แพร่หลายและรู้จักกันดี คือ โคลงทศรถสอนพระราม พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นโคลงสี่สุภาพ จำนวน 12 บท โคลงทศรถสอนพระรามนี้เป็น

“คำสอนเกี่ยวกับหลักปฏิบัติอันดีงามเหมาะสมที่พระมหากษัตริย์ควรทรงยึดมั่นและนำมาใช้ในการปกครองอาณาประชาราษฎร์” (มุลินธิสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดา. 2553ก: 184)

พาลีสอนน้อง เป็นวรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติสำหรับขุนนางหรือข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์และการปฏิบัติราชการ โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนพาลีจะสิ้นชีวิตด้วยศรของพระราม ได้ส่งความสั่งสอนสุครีพและองคตให้คำนึงถึงหน้าที่ของเสวกามาตย์ และข้อควรปฏิบัติตนในการรับราชการ ซึ่ง “เหตุการณ์ตอนพาลีสอนสุครีพในเรื่องรามเกียรติ์ เป็นตอนหนึ่งที่กวีไทยนิยมนำมาเป็นโครงเรื่องในโลกนิทานสำหรับสอนขุนนางผู้รับใช้ใกล้ชิดพระมหากษัตริย์ จึงปรากฏมีเรื่องพาลีสอนน้องหลายฉบับ” (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์, 2547: 218)

พิเภกสอนเบญกาย เป็นวรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติสำหรับสตรีในการดำรงชีวิตครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน ปราศจากผู้คนติฉินนินทา โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากกรุงลงกาเนื่องจากทำนายฝันว่าทศกัณฐ์จะพ่ายแพ้แก่พระรามและให้คันทองสิดาไปเสีย ก่อนพิเภกจะออกเดินทาง จึงได้เข้ามาลานางตรีชฎาและอบรมสั่งสอนนางเบญกายเกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนและการครองตนของสตรีที่ดี ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลฉบับพิมพ์พบ 1 สำนวน คือ พิเภกสอนเบญกาย ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข)

ทศกัณฐ์สอนน้อง เป็นวรรณกรรมคำสอนเกี่ยวกับข้อควรปฏิบัติสำหรับข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์และการปฏิบัติราชการ โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนทศกัณฐ์ถูกศรพระรามใกล้จะสิ้นชีวิต จึงได้เรียกพิเภกเข้ามาและอบรมสั่งสอนให้คำนึงถึงหน้าที่ของเสวกามาตย์และข้อควรปฏิบัติตนในการรับราชการ เพื่อรับใช้พระรามซึ่งเป็นพระนารายณ์อวตาร มี 1 สำนวน แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนเพลงยาว แต่ไม่ได้ระบุนามผู้แต่ง

การวิเคราะห์คำกลอนสุภาพจิตจากรามเกียรติ์ของพระธรรมศาสตร์ (ศุข)

พระธรรมศาสตร์ (ศุข) ได้แต่งคำกลอนสุภาพจิตซึ่งมีที่มาจากวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ ไว้ 2 เรื่อง คือ คำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้อง และคำกลอนสุภาพจิตเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย ซึ่งได้อาศัยปากของตัวละครจากรามเกียรติ์เป็นผู้บอกกล่าวสั่งสอนเนื้อหาสุภาพจิตคำสอนที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

1. คำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้อง ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข)

คำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้อง เป็นวรรณกรรมคำสอนที่ประมวลข้อควรปฏิบัติสำหรับข้าราชการที่มีต่อพระมหากษัตริย์และการปฏิบัติราชการ โดยมีที่จากรามเกียรติ์ในตอนพาลีจะสิ้นชีวิตด้วยศรพรหมาสตร์ของพระราม และได้สั่งความเป็นการสั่งสอนสุครีพ องคต และหนุมาน ให้คำนึงถึงหน้าที่ของเสวกามาตย์ และข้อควรปฏิบัติตนในการรับราชการ

1.1 รูปแบบและกลวิธีการนำเสนอเรื่อง

คำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้องคำกลอน เปิดเรื่องด้วยโคลงสี่สุภาพ 10 บท เริ่มต้นด้วยการไหว้พระแก้วมรกต พระรัตนตรัย บิดามารดา เทพเจ้าพระมหากษัตริย์ และอัญเชิญเทพให้ช่วยในการแต่งคำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้อง จากนั้นกล่าวถึงนามและประวัติของผู้แต่ง โดยมีเนื้อหาบอกตำแหน่งของผู้แต่งและบอกว่าได้แต่งเปรียบเรื่องที่มีมาแต่โบราณ พร้อมเล่าถึงที่มาของคำสอนว่าเป็นของพาลีที่สังเสียและสั่งสอนสุครีพผู้เป็นน้อง และองคตผู้เป็นลูก ก่อนที่ตนเองจะสิ้นชีวิต

การดำเนินเรื่องใช้กลอนเพลงยาว จำนวน 61 บท โดยเริ่มกล่าวทำความแนะนำพาลี จากนั้นกล่าวเข้าเหตุการณ์หลักของเรื่อง คือ พาลีกำลังจับศรพรหมาสตร์ที่พระรามแผลงมา และรู้ว่าตนจะต้องตายเพราะผิดสัญญาที่เคยให้กับพระนารายณ์ จึงเรียกสุครีพ องคต และหนุมานมาอบรมสั่งสอนเป็นครั้งสุดท้าย โดยพาลีได้สั่งให้ทั้งสามถวายเป็นข้ารับใช้พระรามและสั่งสอนวิธีรับราชการ เมื่อสอนเสร็จแล้ว พาลีทูลลาพระราม พร้อมกับฝากสุครีพ องคต และหนุมานให้รับใช้ และถวายเป็นพรพลึงให้

ด้วย พระรามรู้สึกสงสารพาลีจึงขอโลหิตหนึ่งอัมแมลงวันติดที่ปลายศร เพื่อถือเป็นการล้างสัญญา แต่พาลีไม่ยินยอมและขอรับผลกระทบตามสัญญาที่เคยให้ไว้ พาลีปล่อยศรให้แทงที่อกตนเอง ก่อนพาลีสิ้นชีวิตได้ฝากให้สุครีพช่วยดูแลองคต หนุมาน และนางดาราศา หลังจากตายแล้วก็ไปเกิดเทพบุตรบนสวรรค์

จากนั้นผู้แต่งจึงกล่าวถึงที่มาของเรื่องว่าไม่ได้จากคัมภีร์ทางพุทธศาสนา แต่มาจากคัมภีร์ทางไสยศาสตร์ และเป็นเรื่องราวที่เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการรักสัตย์มากกว่าชีวิต ทำให้เรื่องของพาลีถูกยกย่องและเล่าลือ พร้อมบอกว่าผู้แต่งคือพระธรรมศาสตร์ (ศุข) แต่งขึ้นเพื่อสอนเด็กหรือผู้ชายที่จะรับราชการเพื่อให้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง จากนั้นให้พรผู้ที่อ่านหนังสือเรื่องนี้ให้มีศรีสวัสดิ์และปราศจากภัยอันตราย และถ่อมตนว่าฝีมือการประพันธ์ของตนเองไม่สู้นักปราศรัยที่เคยแต่งเรื่องนี้มาก่อน และประเมินค่าว่างานประพันธ์เรื่องนี้เหมือนไอศกรีมที่จะช่วยแก้ความเศร้าโศก

คำกลอนสุภาพচিতเรื่องพาลีสอนน้องปิดเรื่องด้วยโคลงสี่สุภาพ จำนวน 3 บท โดยบอกนามผู้แต่ง และบอกวัตถุประสงค์ในการแต่ง พร้อมเชิญชวนให้เด็กชายได้อ่านผลงานเรื่องนี้ และถ่อมตนว่าฝีมือการประพันธ์ยังอ่อนด้วย

1.2 เนื้อหาคำสอนของคำกลอนสุภาพচিতเรื่องพาลีสอนน้อง

เนื้อหาของคำกลอนสุภาพচিতเรื่องพาลีสอนน้อง เป็นการสอนหลักปฏิบัติของข้าราชการและเหล่าเสวกามาตย์ แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการทำศึก และข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคม

1.2.1 ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ ได้แก่ ให้มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อพระมหากษัตริย์ ระวิงศัตรูและอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับพระมหากษัตริย์อย่าประพฤตินุญชาบหายามและใช้วาจาล่วงเกินต่อพระมหากษัตริย์ เอาใจใส่ดูแลรักษาของหลวง ให้เหมือนกับของตนเอง เมื่อพระมหากษัตริย์จะประทานรางวัลให้ผู้ใดไม่ควรขัด ท่างานรับใช้พระมหากษัตริย์ในทุกสิ่งทีประสงค์ ทูลแต่ความจริงและไม่

พูดปดหรือหยาบคายต่อพระมหากษัตริย์ หมั่นเข้าเฝ้าอยู่เป็นนิจ แม้พระมหากษัตริย์จะโปรดปรานแต่ก็ให้รู้จักประมาณตน และวางตนให้เหมาะสม มีอัธยาศัยต่อผู้อื่น และเรียนรู้งานราชการ และให้รำลึกคุณของพระมหากษัตริย์ตลอดเวลา เช่น

ท้าวซุบเลี้ยงเพียงพูนพอสมพักตร์	อย่าเสริมศักดิ์ให้สูงเกินกำหนด
อัฒาสัยไว้คมให้สมยศ	ให้เรียนกฎรักรักราชการ

(พระธรรมศาสตร์, 2480: 10)

1.2.2 ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการทำศึก ได้แก่ ให้มีความกล้าหาญในการทำศึก และอย่าเอาศัตรูเป็นมิตร หรือหลงเชิงเสน่ห์สตรีจนเสียทีศึก เช่น

มั่นไพร่ดีตบอย่าชอบเชื่อ	อย่าพินเพื่อเอาเป็นมิตรจงคิดขาม
อย่าเสียเชิงลงระเริงสตรีงาม	กลความกลศึกจงตรึกตรอง

(พระธรรมศาสตร์, 2480: 7)

1.2.3 ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการดำรงชีวิตในสังคม ได้แก่ ผู้ใดทำดีควรจะส่งเสริม ผู้ใดพลาดพลั้งควรให้ความช่วยเหลือ อย่าคิดริษยาอาฆาตมาดร้ายผู้อื่น แต่จงมีความเมตตากรุณา ให้เลือกคบมิตรที่ดี ถ้าคบคนต่ำศักดิ์ อย่าประพฤติดัวต่ำตาม ถ้าคบคนสูงศักดิ์กว่า ให้รู้จักเจียมตัว อย่าประมาทผู้อื่นและอย่าให้ผู้อื่นดูถูก อย่าดื่มสุรา และกระทำตนให้ห่างไกลจากความชั่ว อย่าลวนลามหรือหยอกล้อแทะโลมคนรับใช้หญิง ให้รักษาเกียรติและชื่อเสียงของตนเอง และกระทำตนให้เป็นที่พึงของประชาชนและผู้้น้อย เช่น

อย่าทะนงองอาจประมาทเขา	อันตัวเราก็อำให้ผู้ใดหัว
อย่าเสพสุรายาเหล้าให้เมามัว	ชื่อว่าชั่วแล้วอย่าสมาคม

(พระธรรมศาสตร์, 2480: 8)

2. คำกลอนสุภาพิตเรื่องพิเภกสอนเบญกาย ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข)

คำกลอนสุภาพิตเรื่องพิเภกสอนเบญกาย เป็นวรรณกรรมคำสอนที่ประมวลข้อปฏิบัติสำหรับสตรีในการครองตนอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องตามแบบแผน ปราศจาก

ผู้คนตึฉินนินทา โดยมีที่มาจากรามเกียรติ์ในตอนพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับออกจากกรุงลงกา เนื่องจากทำนายฝันว่าทศกัณฐ์จะพ่ายแพ้แก่พระรามและให้คินนางสีดาไป ก่อนพิเภกจะออกเดินทาง จึงได้มาลานางตรีชฎาและอบรมสั่งสอนนางเบญกาย เกี่ยวกับการประพฤติปฏิบัติตนและการครองตนของสตรีที่ดี

2.1 รูปแบบและกลวิธีการนำเสนอเรื่อง

คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญกาย เปิดเรื่องด้วยโคลงกระทู้ 1 บทคือ “พิเภกสอนบุตร” โดยการกล่าวถึงเรื่องราวโดยรวมของวรรณกรรมคำสอนเรื่องนี้ว่า พิเภกรู้สึกเศร้าโศกและสั่งลานางตรีชฎาและนางเบญกาย จากนั้นตามด้วยกลอนเพลงยาว จำนวน 82 บท เริ่มกล่าวทำความเข้าใจความแนะนำตัวละครคือพิเภกว่าเป็นโหราเอกได้ทำนายฝันทศกัณฐ์และทำให้ทศกัณฐ์โกรธจนคิดจะสังหารชีวิต แต่กุ่มภรรยาและอินทรชิตช่วยห้ามไว้ ทศกัณฐ์จึงไล่พิเภกออกไปจากเมืองลงกา

การดำเนินเรื่องกล่าวว่าพิเภกกลับมาที่ปราสาทของตนเพื่อลานางตรีชฎาและนางเบญกาย และบอกให้ทั้งสองอยู่อย่างเจียมตัวระวังตน นางตรีชฎาขอติดตามไปด้วย แต่พิเภกเห็นว่านางตรีชฎาควรอยู่ดูแลนางเบญกาย และกล่าวสั่งสอนการประพฤติปฏิบัติตนของสตรีให้แก่นางเบญกาย

การปิดเรื่องกล่าวว่าหลังจากลานางตรีชฎาและนางเบญกายแล้ว พิเภกได้ทำนายว่ากรุงลงกาจะถึงกาลวิบัติ และเมื่อได้ฤกษ์ตีสิบเอ็ด พิเภกก็แต่งตัวและเหาะจากปราสาทมาที่หน้าพลับพลาของพระราม

2.2 เนื้อหาคำสอนของคำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญกาย

คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญกายมีการสอนหลักปฏิบัติของสตรีในหลากหลายสถานภาพและบทบาท ได้แก่ การปฏิบัติตนกับเจ้านาย การปฏิบัติตนในฐานะสตรี และการปฏิบัติตนในฐานะภรรยา ดังนี้

2.2.1 การปฏิบัติตนกับเจ้านาย ได้แก่ การอบรมให้สตรีรู้จักฝากตัวชื่อสัตย์ และจงรักภักดีต่อเจ้านาย หากเจ้านายกริ้วโกรธ ก็ให้พิจารณาว่าเป็นความผิด

ของตนเอง หากเจ้านายทุกข์ ให้ร่วมทุกข์ด้วย อย่าเกียจคร้านในการทำงาน และคอย
อยู่รับใช้ใกล้ชิด เมื่อเจ้านายสั่งสิ่งใดให้เร่งทำ เช่น

แม้เจ้านายทุกข์เจ้าอย่าสุขเกษมเสียง จงคอยเคียงนั่งฟังกระแส
ถ้าอยู่ไกลไม่ทันจะผันแปร แม้นนายใช้อาได้แซให้เข้าเชื่อน
(พระธรรมศาสตร์, 2480: 30)

2.2.2 การปฏิบัติตนในฐานะสตรี ได้แก่ การสอนให้รู้จักฟังหูไว้หู
ไม่ด่วนเชื่อสิ่งใดโดยง่าย อย่าถือผิดเป็นชอบ ให้คิดก่อนทำ อย่าคบคนพาลเป็นมิตร
หมั่นศึกษาดำรับตำราคำสอนสตรี ให้รู้จักสำรวมกิริยาอาการในอิริยาบถทั้งสี่ นุ่งห่ม
แต่งกายให้พอสมฐานะตน เช่น

จะนุ่งผ้าทาแป้งและแต่งองค์ พอสมทรงสารพัดรอยัดจัดจรัส
งามยศมารยาตรทั้งผาดพิศ อย่าคบคิดคนพาลสันดานโกง
(พระธรรมศาสตร์, 2480: 37)

2.2.3 การปฏิบัติตนในฐานะภรรยา ได้แก่ ให้เคารพยำเกรง ผากตัว
และซื่อสัตย์ต่อสามี ให้รักเดียวใจเดียว ให้รู้จักดูแลบำรุงตนเองให้สวยงามน่าใกล้ชิด
ระวังคำพูดกับสามี อย่าปากกล้าปากไว อย่าเล่นตัวหรือองอนสามี การปฏิบัติตนใน
ฐานะภรรยาหลวงและภรยาน้อย เช่น

เป็นเมียหลวงหวงหึงเส่นหา เหมือนพาลพากัยรำพึงไม่มีผล
สารพัดป่วยงานการของตน ทั้งผู้คนพาลด่าว่ากระทบ
(พระธรรมศาสตร์, 2480: 32-33)

การสืบสรรค์วรรณกรรมคำสอนจากเรื่องรามเกียรติ์ ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข)

การสืบสรรค์ (Creative Perpetuation) คือ การสืบทอดอย่างมีพลวัต ไม่ใช่
เพียงแค่การสืบทอดเท่านั้น แต่ต้องมีการนำมาสร้างใหม่ด้วย เป็นการประกอบสร้าง
มาจากคำ 2 คำ คือ คำว่า “สืบ” ตัดคำมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมา
จากอดีตหรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง”

หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว (นิตยา แก้วคัลณา, 2551: 2) จากการศึกษาคำกลอนสุภาชิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญกาย พบว่ามีลักษณะการสืบทอดวรรณกรรมคำสอนจากเรื่องรามเกียรติ์ 2 ประเด็น ดังนี้

1. การเลือกตัวละครและโอกาสในการสั่งสอน

การนำเรื่องราวหรือวรรณกรรมที่กวีมีความประทับใจมาผลิตซ้ำในรูปแบบต่าง ๆ นั้นนับเป็นวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์อย่างหนึ่งของคนไทย ดังนั้นเมื่อกวีได้อ่านหรือรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับรามเกียรติ์และเกิดความประทับใจ ก็ย่อมมีความต้องการที่จะนำเสนอซ้ำหรือนำเสนอใหม่ในมุมมองหรือประเด็นที่ตนเองสนใจ ทำให้เกิดกลุ่มวรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ขึ้น

จากการศึกษาวรรณกรรมคำสอนจากรามเกียรติ์ในอดีต พบว่ากวีได้มีการเลือกตัวละครมานำเสนอเนื้อหาในการสั่งสอน ไว้ 3 คู่ คือ ท้าวทศรถสอนพระราม พาลีสอนน้อง และทศกัณฐ์สอนน้อง เพื่อแสดงเนื้อหาเกี่ยวกับคำสอนสำหรับพระมหากษัตริย์และคำสอนสำหรับข้าราชการ และกวีได้เลือกสถานการณ์หรือโอกาสในการสอนที่สำคัญต่อความรู้สึกของตัวละคร 2 ลักษณะ คือ เมื่อตัวละครต้องการมอบหมายภาระงานยิ่งใหญ่ให้ ได้แก่เรื่องทศรถสอนพระราม และเมื่อตัวละครผู้สอนต้องเสียชีวิต ได้แก่เรื่องพาลีสอนน้อง และทศกัณฐ์สอนน้อง

คำกลอนสุภาชิตสอนน้องและพิเภกสอนเบญกาย ของ พระธรรมศาสตร์ (ศุข) มีความน่าสนใจในการเลือกตัวละครและโอกาสในการสั่งสอน ดังนี้

คำกลอนสุภาชิตเรื่องพาลีสอนน้อง เป็นการสืบทอดวรรณกรรมคำสอนเรื่องพาลีสอนน้อง ซึ่งเป็นเรื่องที่มีมาแต่เดิมและมีหลายสำนวน ทั้งนี้เพราะ “คำสั่งสอนของพาลีที่มีต่อสุครีพผู้เป็นน้องชายถึงหน้าที่และข้อพึงปฏิบัติในฐานะที่เป็นทหารของพระราม ... ล้วนตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นจริงที่ไม่มีวันล้าสมัย” (กรมศิลปากร, 2553: คำนำ) ส่วนคำกลอนสุภาชิตเรื่องพิเภกสอนเบญกายเป็นการสืบทอดวรรณกรรมคำสอนจากรามเกียรติ์เรื่องใหม่ เพราะยังไม่มีกวีคนใด

นำเหตุการณ์ในตอนนี้อมาแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนมาก่อน อีกทั้งยังเป็นนำเสนอ
เนื้อหาใหม่ซึ่งเป็นคำสอนสำหรับสตรีด้วย

หากวิเคราะห์ด้านเหตุการณ์ที่ทำให้เกิดการสั่งสอนขึ้น พบว่า กวีได้เลือก
เหตุการณ์ที่สำคัญต่อความรู้สึกของตัวละคร 2 ลักษณะ คือ เมื่อตัวละครผู้สอนต้อง
เสียชีวิต ได้แก่เรื่องพาลีสอนน้อง และเมื่อตัวละครผู้สอนต้องพลัดพรากจากกัน ได้แก่
เรื่องพิเภกสอนเบญกาย เหตุการณ์ที่กวีเลือกนี้มีได้เป็นเหตุการณ์ธรรมดาสามัญอัน
เกิดขึ้นเป็นปกติประจำวัน หากแต่เป็นเหตุการณ์วาระพิเศษอันเกิดขึ้นด้วยความสำคัญ
และความจำเป็น ซึ่งสามารถสร้างความสะเทือนใจให้กับผู้อ่านได้เป็นอย่างดี
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ที่ตัวละครต้องพลัดพรากจากกัน อันได้แก่ เรื่องพิเภก
สอนเบญกาย ซึ่งพิเภกถูกทศกัณฐ์ขับให้ออกจากเมือง เนื่องจากคิดว่าพิเภกแก่ง
ทำนายเข้ากับฝ่ายพระราม ก่อนจากกันพิเภกจึงได้คร่ำครวญรำลัดรีชฎาพร้อมกับสั่ง
สอนเบญกายด้วยความห่วงใย ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวนี้ย่อมทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสาร
เห็นใจในชะตากรรมของครอบครัวพิเภกที่ต้องพลัดพรากกันทั้ง ๆ ที่ไม่มีความผิด
สำหรับเรื่องพาลีสอนน้อง เป็นเหตุการณ์ที่ตัวละครจะต้องพลัดพรากจากกันด้วย
ความตาย เพราะเป็นเหตุการณ์ที่ตัวละครสำคัญคือพาลี ซึ่งถือว่าเป็นตัวละครฝ่าย
ปรปักษ์กำลังสิ้นใจด้วยศรของพระราม จึงเรียกตัวละครผู้เป็นน้องคือสุครีพ เข้ามา
สั่งสอนเป็นการสั่งเสียครั้งสุดท้าย

นอกจากการเลือกเหตุการณ์และวาระในการสั่งสอนจะสามารถสร้างอารมณ์
โศกให้แก่ผู้อ่านแล้ว ความสัมพันธ์ของตัวละครซึ่งเป็นผู้สอนและผู้ถูกสอนก็เป็นสิ่งที่
สร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านเช่นเดียวกัน ในกรณีเรื่องพิเภกสอนเบญกายนั้น
แสดงถึงความรักความห่วงใยที่พ่อมีต่อลูกสาวเพียงคนเดียว เมื่อพิเภกรู้ว่าตนจะไม่ได้
อยู่ดูแลลูกอย่างใกล้ชิดอีกต่อไปแล้ว กอปรกับในเวลานั้นลูกและภรรยาที่กำลังจะตก
อยู่ในภาวะที่ลำบาก ดังนั้นคำสอนของพิเภกที่มีให้แก่เบญกายจึงมีได้เป็นเพียง

แนวทางการประพฤติที่ถูกต้องตามครรลองของสตรี หากแต่ยังมีคุณค่าในฐานะ เป็นความห่วงใยของพ่อที่มีต่อลูกสาวด้วย

สำหรับเรื่องพาลีสอนน้อง เป็นคำสอนของผู้ที่อยู่ในฐานะพี่ชายกับน้องชาย ซึ่งมีความผูกพันทางสายเลือด แม้ทั้งคู่จะมีเรื่องบาดหมางผิดใจกัน แต่เมื่อถึงวาระ สดุดท้าย ผู้เป็นพี่ซึ่งเป็นฝ่ายผิดก็ได้สำนึกตัว แล้วผู้เป็นน้องก็ยอมยกโทษให้ จากนั้น ผู้เป็นพี่ก็กล่าวยกบ้านเมืองให้พร้อมสั่งสอนน้องให้ดำรงตนอยู่ในทางที่ถูกต้องและ เหมาะสม ดังนั้นคำสั่งสอนที่ผู้เป็นพี่มีให้น้องจึงมีความหมายเท่ากับความรักและ ความปรารถนาดีที่พี่น้องมีให้แก่กัน

ความซาบซึ้งในความสัมพันธ์ระหว่างพ่อกับลูก และพี่กับน้อง เป็นเรื่องราวที่ คนทั่วไปสามารถสัมผัสและเข้าถึงได้โดยง่าย เพราะเป็นประสบการณ์พื้นฐานที่ ใกล้เคียงกับชีวิตของคนทั่วไป เป็นที่น่าสังเกตว่าบทบาทของผู้สอนและผู้ถูกสอนใน วรรณกรรมคำสอนแต่ละเรื่องแสดงให้เห็นว่าผู้สอนต้องมีความอาวุโสมากกว่าผู้ถูกสอน ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมความเชื่อของคนไทยที่มีให้ความเคารพเชื่อฟังของ ผู้อาวุโส ดังสำนวนที่ว่า “อาบน้ำร้อนมาก่อน” ด้วยผู้อาวุโสเป็นผู้มีประสบการณ์ชีวิต ผ่านเรื่องราวที่หลากหลายทั้งดีร้าย นอกจากนั้นผู้สอนกับผู้ถูกสอนในวรรณกรรม คำสอนแต่ละเรื่อง ยังมีความสัมพันธ์ทางสายเลือด เช่น เป็นบิดากับบุตร หรือพี่กับ น้อง ความสัมพันธ์ทางสายเลือดที่ใกล้ชิดกันนี้ย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันและแสดงถึง ความรัก ความปรารถนาดี ที่ฝ่ายหนึ่งมีให้อีกฝ่ายได้

2. การสร้างอารมณ์สะท้อนใจ

ด้วยเหตุที่วรรณกรรมคำสอนเป็นวรรณกรรมที่แต่งขึ้นโดยมีจุดประสงค์เพื่อจะ ใช้สั่งสอนอบรมศีลธรรมจรรยา และข้อประพฤติปฏิบัติอันดีงาม ซึ่งเป็นประโยชน์ สำหรับชีวิต ให้แก่ผู้อ่านเป็นประการสำคัญ (ปัญญา บริสุทธิ์, 2542: 7) จึงทำให้ วรรณกรรมประเภทนี้ได้รับการประเมินค่าว่าไม่ได้มุ่งเน้นรสทางวรรณคดี เพราะไม่มี การดำเนินเรื่อง แม้วรรณกรรมคำสอนบางเรื่องจะมีตัวละคร เพราะมีการหยิบยืม

สถานการณ์ ตัวละคร ตลอดทั้งคำสอน จากวรรณกรรมเรื่องอื่นมาสร้างสรรค์ใหม่ ซึ่งก็เป็นเพียงการ “อาศัยปากของตัวละครเพื่อแสดงสภาวะจิตเท่านั้น” (กุสุมา รักขมณี, 2549: 215-216)

คำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญจกาย มีพัฒนาการ บางประการที่แตกต่างไป กล่าวคือ กวีได้พยายามสร้างอารมณ์สะท้อนใจสอดแทรก เข้าไปในผลงานของตนด้วย โดยพยายามก้าวข้าม “การอาศัยปากตัวละครเพื่อแสดง สภาวะจิต” ไปสู่การสั่งสอนในฐานะประสบการณ์ชีวิต โดยตัวละครผู้สอนได้ถูกกวีขับ เน้นให้เห็นถึงความมีชีวิตจิตใจ การได้เผชิญโลกและชีวิตมาอย่างโชกโชน ตลอดจน แสดงให้เห็นถึงความรักและความห่วงใยที่ตัวละครผู้สอนมีให้แก่ตัวละครผู้ถูกสอน ยังผลให้วรรณกรรมคำสอนเกิดมีความสะท้อนใจและสร้างความซาบซึ้งให้แก่ผู้อ่าน มากยิ่งขึ้น ซึ่งพบการใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์หลายลักษณะ เพื่อช่วยปลุกเร้าอารมณ์ สะท้อนใจขึ้นในใจของผู้อ่าน ดังนี้

2.1 การปูพื้นเรื่องให้ผู้อ่านรู้จักตัวละคร

พระธรรมศาสตร์ (ศุข) ได้ให้ความสำคัญกับการปูพื้นเรื่องหรือทำความเดิม ของเรื่องราวหรือตัวละครอย่างยิ่ง โดยในคำกลอนสุภาพจิตเรื่องพาลีสอนน้อง ได้แสดง ให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และความเก่งกล้าของตัวละครซึ่งเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม และ ข้อบกพร่องของตัวละครอันเป็นเหตุที่นำมาความหายนะมาให้ ขณะเดียวกันก็จะมี การกล่าวโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครผู้สอนและผู้ถูกสอนด้วย ดังนี้

นามพระยาพาลีมีตระกูล
 ดั่งจักรกรดทศทิศคิดขยาย
 ทุกทิศทั่วกลัวชื่อภพพิลึก
 เป็นบุตราตรีเนตรบรมนารถ
 กับนวนลนาฎดารายุพาพิรินทร์

ขอยกยศบทระบินทร์อันสิ้นสูญ
 เรื่องจำรูญฤทธิแรงกำแหงฮึก
 เดชอำนาจตั้งพระกาฬมาผลาญศึก
 โอฬาริกโยธีกระบี่กระบรินทร์
 ดำรงราชย์รุ่งเรืองเมืองขีดขิน
 อมรินทร์อวยฤทธิประสิทธิ์พร

มีพระอนุชาชื่อสุครีพ	สี่ทวีปเกรงหมดสยดสยอง
แสนศัตรูหมู่मारไม่ทานกร	ทศทิศฤทธิ์สะท้อนเริงพระไทย
เธอเป็นบุตรบิตูรงค์องค์อาทิตย์	อิทธิฤทธิ์ผลึกพระเมรุก็เอนไหว
เทพทุกชั้นฟ้าสุราไลย	ก็อวยไชยสรรเสริญเจริญฤทธิ์
แต่พาลีพี่ชายนั่นเสียสัตย์	เพราะกำหนดด้วยราคะจริต
ชิงเมียน้องชายทำลายมิตร	เป็นความผิดจริงใจมิได้แคลง
	(พระธรรมศาสตร์, 2480: 4)

2.2 การสร้างฉกนาฏการ

วรรณกรรมคำสอนของพระธรรมศาสตร์ (ศุข) ได้สร้างสรรค์การนำเสนอเนื้อหาใหม่ โดยเน้นการสร้างฉกนาฏการซึ่งกล่าวได้ว่า “ปรุง” และ “ร้อยเรียง” ใหม่จนเป็นเรื่องที่มีปมขัดแย้ง (conflict) ที่เร้าความสนใจและเร้าอารมณ์ผู้อ่านให้ติดตามอย่างใจจดใจจ่อ มีการกำหนดบุคลิกลักษณะ อุปนิสัย และอารมณ์ของตัวละครให้สอดคล้องกับเรื่องราว แล้วดำเนินเรื่องได้อย่างมีจังหวะ ตั้งแต่การเปิดเรื่องการเสนอปมปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้ง จุดวิกฤต และการคลี่คลายปัญหา

สำหรับเรื่องคำกลอนสุภาพิตเรื่องพาลีสอนน้อง พบว่านอกจากกวีจะได้สร้างฉกนาฏการที่สะท้อนอารมณ์ด้วยการเล่าเรื่องปูพื้นตั้งแต่ความเป็นมาของพาลี ความสัมพันธ์ระหว่างพาลีกับตัวละครอื่นแล้ว ตลอดจนเสนอเหตุการณ์ตามท้องเรื่องต่าง ๆ ตั้งแต่พาลีถูกศรพระราม พาลีสำนึกผิด พาลีสังเสียและสั่งสอนสุครีพ พาลีฝากสุครีพ องคต หนุมาน และไพร่พล กับพระราม พระรามเสนอทางออกเพื่อไว้ชีวิตพาลี แต่พาลีไม่ยอมรับ และพาลีตายแล้วไปเกิดเป็นเทพบุตรในสรวงสวรรค์ ซึ่งแตกต่างวรรณกรรมคำสอนเรื่องพาลีสอนน้องฉบับอื่น ๆ ที่เน้นเฉพาะแต่คำสอนของพาลีที่สอนสุครีพแล้ว หากพิจารณาเปรียบเทียบกับบทละครเรื่องรามเกียรติ์ พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ 1 ก็พบว่า พระธรรมศาสตร์ (ศุข) ยังได้สลับเหตุการณ์ในเรื่องเพื่อหวังผลทางอารมณ์

ตาราง 1 เปรียบเทียบลำดับเนื้อหาของบทละครเรื่องรามเกียรติ์กับคำกลอนสุภาพচিতเรื่องพาลีสอนน้อง

บทละครเรื่องรามเกียรติ์	คำกลอนสุภาพচিতเรื่องพาลีสอนน้อง
พาลีถูกศรพรหมศาสตร์ของพระราม และทราบว่าเป็นพระรามคือพระนารายณ์	พาลีถูกศรพรหมศาสตร์ของพระราม และทราบว่าเป็นพระรามคือพระนารายณ์
อวตาร	อวตาร
พาลีฝากสุครีพ องคต หนุมาน และนางดารากับพระราม	พาลีเรียกสุครีพ องคต หนุมาน มาสั่งสอน
พระรามสงสารพาลี จึงขอแคโลहितหนึ่งหยุดติดปลายศร พาลีปฏิเสธขอยอมตายเพื่อรักษาสัจจะ	พาลีฝากสุครีพ องคต หนุมาน และไพร่พล กับพระราม
พาลีเรียกสุครีพมาสั่งสอน	พระรามสงสารพาลี จึงขอแคโลहितหนึ่งหยุดติดปลายศร พาลีปฏิเสธขอยอมตายเพื่อรักษาสัจจะ
พาลีตายและกลับไปเกิดเป็นเทพบุตร	พาลีตายและกลับไปเกิดเป็นเทพบุตร

การสลับเหตุการณ์ดังกล่าว นอกจากจะแสดงว่ากวีให้ความสำคัญกับเนื้อหาของคำสอนของพาลีที่ต่อสุครีพเป็นประเด็นหลักของวรรณกรรมแล้ว ยังมีความต้องการจะสร้างความรู้สึกระทึกสะเทือนใจให้กับผู้อ่าน ด้วยการจบเรื่องลงตรงวิธีการความกล้าหาญของพาลีในการเผชิญหน้ากับความตาย ตามที่เคยให้ความสัจย์สาบานไว้

2.3 การใช้บทครวญ

บทครวญของตัวละครเป็นกลวิธีหนึ่งที่กวีใช้เพื่อสร้างความสะเทือนใจให้กับผู้อ่าน เนื่องจากบทครวญเป็นการแสดงความรู้สึกเศร้าโศกและความทุกข์ของ

ตัวละครเมื่อต้องพลัดพรากจากคนหรือสิ่งอันเป็นที่รัก ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและ
สงสารตัวละครอย่างลึกซึ้ง ในคำกลอนสุภาชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง ได้กำหนดให้พาลี
ซึ่งเป็นตัวละครที่ประสบความวิบัติเป็นผู้ครวญ โดยพาลีได้กล่าวถึงความผิดพลาดใน
ชีวิตตนว่า

เพราะรักเมียเสียสัตย์จึงต้องคร	ให้ขจรใจชายไปภายนอก
รักสนิทผิตสนัดตัดชีวา	โอ้ตัวข้าคนผิตจิตต์เป็นพาล
ลูกเขาเมียใครมิได้คิด	เพราะเชื่อฤทธิหะนงศักดิ์เทียวหักทลาย
ชิงเมียจากเมืองพระยามาร	กระทำการกองกรรมร่ำร่ำมา
อันความผิตคิดไปแล้วใจหาย	เป็นเชื่อชายอย่าควรเคียดดูเยี่ยงข้า
ถึงกองกรรมจำจิตต์ปลิตชีวา	ในเวลาแล้วไม่แคล้วเลย

(พระธรรมศาสตร์, 2480: 13)

ในเรื่องพิเภกสอนเบญจกาย มีบทครวญของพิเภกในช่วงท้ายเรื่อง ซึ่งเป็น
เหตุการณ์ตอนที่พิเภกทำนายถึงความเป็นไปของทศกัณฐ์และกรุงลงกา ก็ได้กล่าวถึง
ความเสื่อมที่จะเกิดขึ้นกับกรุงลงกาเช่นกัน ตลอดจนกล่าวย้าถึงสาเหตุว่าเป็นเพราะ
ทศกัณฐ์ไม่เชื่อคำทำนายของตน ซึ่งจะทำให้ในที่สุด “ชาวลงกาจะเป็นข้าอยุธยา”
นอกจากนั้นกวีได้แต่งบทครวญให้แก่ตัวละครแวดล้อม ได้แก่ นางตรีชฎา
นางเบญจกาย ตลอดจนสาวใช้กำนัล เมื่อทราบข่าวพิเภกนั้นถูกขับออกจากเมือง ดังนี้

ตรีชฎาว่าโอ้พระโพธิ์สุวรรณ	ดังดวงจันทร์แจ่มฟ้าเวหาหวน
พระจรพรากจากไกลใจรัญจวน	จะสงวนชีพไว้ทำไมมี
เบญจกายว่าพระจอมกระหม่อมแก้ว	พระลับแล้วลูกขอลาไปเมืองผี
จะอยู่ไยให้ยักษาทำยาย	ไม่ถึงที่แต่กรรมต้องจำตาย

(พระธรรมศาสตร์, 2480: 26-27)

จากข้อความยกมาแสดงให้เห็นว่า นางตรีชฎาและนางเบญกายครวญโดยการกล่าวว่าหากพิเภกจากไปแล้ว ตนก็จะขอลาตายเพราะไม่รู้ว่าจะมีชีวิตอยู่ไปเพื่อประโยชน์ใด ส่วนเหล่าสาวใช้กำนันลี้ใช้กลวิธีการรื้อฟื้นอดีต ด้วยการกล่าวย้อนความหลังว่าเมื่อก่อนได้ฟังโศกของพิเภก แต่เมื่อไม่มีพิเภกแล้ว ชีวิตก็คงต้องมีแต่ความทุกข์โศก การกำหนดให้ตัวละครแวดล้อมเป็นผู้กล่าวครวญถึงความสำคัญและความดีของพิเภกดังกล่าวนี้ เป็นกลวิธีที่ดีที่ทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสารในชะตากรรมของพิเภกมากยิ่งขึ้น

บทสรุป

ความน่าสนใจของวรรณกรรมคำสอนเรื่อง คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้องและพิเภกสอนเบญกาย ไม่ได้จำกัดเฉพาะอยู่ที่คุณประโยชน์ของเนื้อหาสาระซึ่งเป็นคำสอนสำหรับบุคคลต่างสถานะ ทั้งคำสอนข้าราชการและคำสอนสตรีเพียงเท่านั้น หากแต่ยังมีความน่าสนใจในกระบวนการสืบสรรค์วรรณกรรมคำสอนที่ได้รับอิทธิพลจากรามเกียรติ์ขึ้นมาใหม่ ในด้านการเลือกตัวละครและโอกาสในการสั่งสอน พบว่า คำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพาลีสอนน้อง มีลักษณะการสืบทอดสำนวนที่มีมาก่อน เพราะเนื้อเรื่องตอนนี้มีกวีนิพนธ์นำแต่งเป็นวรรณกรรมคำสอนหลากหลายสำนวน ส่วนคำกลอนสุภาพชีวิตเรื่องพิเภกสอนเบญกาย นั้นเป็นการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ทั้งในด้านการเลือกตัวละครพิเภกและเบญกาย และการเลือกโอกาสที่ตัวละครสั่งสอนเมื่อคราวต้องพลัดพรากกัน เพื่อเป็นวรรณกรรมคำสอนสตรี อย่างไรก็ตาม ลักษณะการสืบสรรค์ที่วรรณกรรมคำสอนทั้ง 2 เรื่องมีร่วมกัน ก็คือ กลวิธีในการสร้างอารมณ์สะท้อนใจหลากหลายลักษณะ ได้แก่ การปูพื้นเรื่องให้ผู้อ่านได้รู้จักกับตัวละคร การสร้างฉากนาฏการ และการใช้บทครวญ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์สะท้อนใจร่วมไปกับเนื้อเรื่อง ซึ่งเป็นกลวิธีที่ไม่เคยปรากฏในวรรณกรรมคำสอนแต่เดิมมาก่อน

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2553). **รามเกียรติ์ ตอนพาลีสอนน้อง**. บริษัท เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
- กุสุมา รักษมณี. (2549). **การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ธวัช ปุณโณทก. (2525). **วรรณกรรมท้องถิ่น**. โอเดียนสโตร์.
- นิตยา แก้วคัลณา. (2551). **การสืบสรรค์จินตภาพเพื่อแสดงคู่เปรียบในกวีนิพนธ์ไทย**. **วรรณวิทัศน์**, 8(1), 1-40.
- ปัญญา บริสุทธิ์. (2542). **วิเคราะห์วรรณคดีไทยโดยประเภท** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ราชบัณฑิตยสถาน.
- พระธรรมศาสตร์ (ศุข). (2480). **คำกลอนสุภาพิตเรื่องพาลีสอนน้อง และพิเภกสอนเบญจกาย**. (ม.ป.ท.).
- พระมหาอำนาจ มหาวีโร. (2544). **หลักราชการจากวรรณกรรมคำสอนในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ** [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2547). **มณีปิ่นนิพนธ์**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2553ก). **นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 1 ชื่อวรรณคดี**. มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.
- มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา. (2553ข). **นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ 2 ชื่อผู้แต่ง**. มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.